

Gelders Project geïntegreerd bosbeheer

Met het afschaffen van de herplantsubsidies en het niet langer verplicht zijn van het Model-Beheersplan uit de subsidieregeling bos- en landschapsbouw, zijn belangrijke pijlers onder het traditionele vlaktegewijze bosbedrijf verdwenen. De al langer beleidsmatig (Meerjarenplan Bosbouw 1985, Bosbeleidsplan 1993) gewenste overschakeling naar kleinschalig bosbeheer verloopt op veel plaatsen moeizaam. Het ontbreekt particuliere en gemeentelijke bosbezitters vaak aan kennis, inzicht en technieken om de overstap te kunnen maken.

Het Gelders project "Stimulering geïntegreerd bosbeheer" heeft tot doel hier verandering in aan te brengen. Met het project wordt beoogd binnen 5 jaar 25% van het particuliere en gemeentelijke bosbezit onder geïntegreerd bosbeheer te brengen. Een ambitieus project. De eerste resultaten zijn echter bemoedigend.

Krachtige impuls voor particulier en gemeentelijk bosbezit

Provincie en rijk willen met het project "Stimulering geïntegreerd bosbeheer" een krachtige impuls geven aan het particulier en gemeentelijk bosbezit. Het project heeft tot doel om in multifunctionele bossen betere bedrijfsresultaten te behalen, en tevens de natuurwaarden te verhogen. Particulieren en gemeenten hebben moeite met het overschakelen naar kleinschalig bosbeheer. Dergelijk beheer stelt qua kennis, inzicht, aandacht en tijd hogere

eisen aan de beheerder dan tot nu toe gebruikelijk bij traditioneel vlaktegewijs beheer. Bij de grote beheerders als Staatsbosbeheer, Het Geldersch Landschap, Kroon- domein en Natuurmonumenten is inmiddels al veel kennis over kleinschalig bosbeheer verworven. Veel particulieren en een deel van de gemeenten moeten een inhaalmanoeuvre plegen om qua beheerinzichten op een vergelijkbaar niveau te kunnen komen.

Geïntegreerd bosbeheer wordt in het project omschreven als een vorm van beheer waarin expliciet aandacht is voor de ontwikkeling van zowel natuur- en recreatiewaarden als voor houtproductie. Het impliceert kleinschalige kap, het zoveel mogelijk gebruik maken van natuurlijke verjonging en het streven naar een substantieel aandeel inheemse loofboomsoorten, dood hout, open plekken, dikke oude bomen en een gevarieerde bosstructuur. Het is een bewuste keuze voor het inleveren van een deel van de houtproductie ten gunste van de natuurfunctie.

Het project geeft bijzondere aandacht aan de bedrijfseconomische aspecten van deze vorm van bosbeheer.

Veel particulier bos bestaat uit gelijkjarig naaldbos, met een belangrijk accent op de houtproductie. Hier liggen belangrijke aangrijpingspunten om via geïntegreerd beheer meer natuurwaarden in te brengen. Het is uiteraard niet de bedoeling om door geïntegreerd bosbeheer de natuurwaarden van bijzondere bossen terug te brengen. Hier wordt met veel zorg mee omgesprongen (zie de discussie ver-

derop in dit artikel over de positie van de douglas in het project).

Kennisoverdracht centraal thema

De essentie van het project is kennisoverdracht. Particulieren en gemeenten zien veel in het kleinschalig bosbeheer, maar hebben behoefte aan ondersteuning ("tools") bij het overschakelen ernaar. Het project voorziet hierin door individuele beheeradviesing, in feite een nieuw soort "model"-beheersplan, gestoeld op vernieuwende wijzen van bosinventarisaties. Daarnaast worden op deze advisering volgende uitvoeringsactiviteiten begeleid. Het project voorziet tevens in excursies voor deelnemende boscijezers naar voorbeeldbedrijven en -opstanden, in studieringen en geeft een nieuwsbrief uit.

Het project is ambitieus. In 5 jaar tijd wordt 12.500 ha particulier en gemeentelijk bos "onder geïntegreerd beheer gebracht". Dit komt grofweg neer op 25% van het particuliere en gemeentelijk bos in Gelderland. Jaarlijks staat hiervoor in totaal fl 350.000,- ter beschikking, voor de duur van deze 5 jaar.

Uit de rijks "Projectsubsidies bos" wordt fl. 50.000,- per jaar bijgedragen. Dit geld is bedoeld voor versterking van de Bosgroep, als uitvloeisel van actiepunten 18 uit het Bosbeleidsplan (professionalisering van de sector). De overige fl 300.000,- komt van rijk en provincie via de WCL-kaderregeling (Waardevol Cultuur Landschap). Het project valt binnen deze kaderregeling onder de noemer "heroriëntatie land- en bosbouw". Financiering uit de WCL-kaderregeling betekent

■ .....kleinschalige kap.....
(Tekening: R. Jonker)

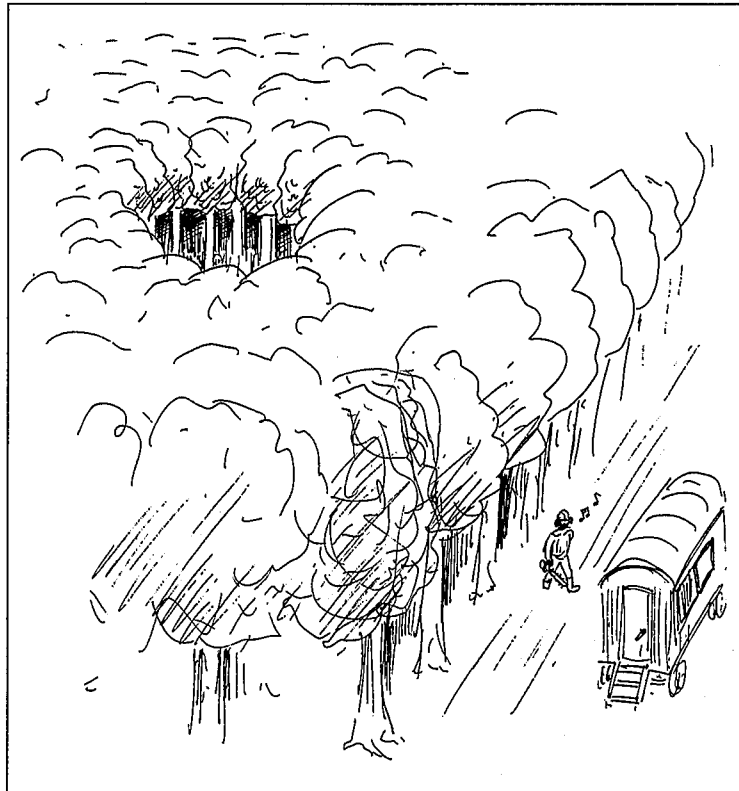
evenwel dat vooralsnog alleen bosbedrijven in de WCL-gebieden Veluwe, Graafschap en Winterswijk aan het project mogen deelnemen. Uit eerste opgaven blijkt dat er ook buiten deze gebieden aanzienlijke animo is voor deelname aan het project.

Het selecteren van deelnemers geschiedt getalsmatig gelijkmatig over de drie grootteklassen 25-50 ha / 50-150 ha / groter dan 150 ha. Jaarlijks treden ongeveer 15 boseigenaren/beheerders toe tot het project.

De minimum-oppervlakte van 25 ha voor deelname aan het project levert in Winterswijk knelpunten op. Het merendeel van de bosbezittingen daar is kleiner dan 25 ha. Gezocht wordt naar mogelijkheden om deze kleine bossen te clusteren tot voldoende omvang. Daarnaast is voor deze bosbezittingen een eenvoudiger beheeradvies op te stellen.

Individuele beheeradvisering

Deelnemers aan het project krijgen een beheerplan. Het artikel van de Klein en Koopmans elders in dit nummer gaat hier uitvoerig op in. Onder het motto "meten is weten" wordt voorafgaand aan het opstellen van het beheerplan - voorzover deze informatie nog niet beschikbaar is - een bosbouwkundige inventarisatie en een groeiplaatsbeoordeling uitgevoerd. Hiervoor is gekozen met de bedoeling kennis en "fingerspitzengefuul" dat tot nog toe bij een selecte groep beheerders aanwezig is, zoveel mogelijk overdraagbaar te maken naar de doelgroep. Groeiplaatsbeoordeling en bosinventarisatie leiden tot een advies over de keuzemogelijkheden voor het beheer. Op

basis van dit advies wordt samen met de eigenaar een eenvoudig beheerplan opgesteld.

Bij de beheerplanning staat de Bosgroep Gelderland centraal. De bosgroep legt contact met de eigenaar/beheerder, ondersteunt bij de beheerplanning, en begeleidt de eigenaar/beheerder 5 jaar lang bij de uitvoering. De bosgroep wordt bij de beheerplanning bijgestaan door de Maatschap Daamen, Schoonderwoerd, De Klein. Deze coördineert inventarisaties en de beheerplanning.

Deelnemers onderschrijven in een standaard-contract met de bosgroep de eerder omschreven beginselen van geïntegreerd beheer. Ze bepalen echter zelf in welke mate aan geïntegreerd beheer invulling wordt gegeven. De provincie noch rijk hebben de intentie om vooraf een specifiek

beheer af te dwingen of voor te schrijven hoe in het bos maatregelen uitgevoerd moeten worden.

Inventarisaties met "Woodstock"

De bosbouwkundige inventarisatie gebeurt met het programma "Woodstock". Dit programma is in 1990 door het bureau Daamen, Schoonderwoerd, de Klein voor de Bosgroep Gelderland ontworpen, anticiperend op de toen al opkomende tendens van kleinschalig bosbeheer.

Ten gevolge van kleinschalig bosbeheer vervaagt de bekende vaksgewijze eenvormige opbouw van het bos steeds meer. Vaks/opstandsgewijze inventarisatietechnieken worden daardoor moeilijk toepasbaar. Woodstock houdt in dat een systematische steekproef wordt genomen. Het aantal steekproefpunten neemt

af, naarmate het bosoppervlak waarop de steekproef betrekking heeft groter is. De meting en verwerking van gegevens is boomgewijs. Woodstock levert tegen relatief geringe kosten een statistisch betrouwbaar beeld over de bosbouwkundige situatie van het totale bos waar de inventarisatie betrekking op heeft.

Het programma is voor het project geïntegreerd bosbeheer aangevuld met een aantal parameters waarmee de natuurfunc-

tie van het bos beter in beeld komt, zoals structuur en hoeveelheid dood hout.

De groeiplaats wordt beoordeeld aan de hand van een bodemkaart waarop bodemtypen zijn onderscheiden naar De Bakker en Schelling. Met behulp van de bostypenindeling (Van der Werf 1991) wordt de PNV vastgesteld en de boomsoorten die er van nature thuishoren. Daarnaast wordt vastgesteld welke boom-

■ *Wat is de minimale inspanning om eik van de grond te krijgen (Foto: Renske Schulting)*

soorten uit bosbouwkundig oogpunt gebruikt kunnen worden, en de soorten waarvan spontane verjonging verwacht mag worden.

Voorlichting

Het is de bedoeling dat deelnemers vooral van elkaar leren. Tijdens de duur van het project worden excursies naar voorbeeldobjecten en naar deelnemende bedrijven georganiseerd. Ook wordt regelmatig een nieuwsbrief verspreid. Het IKC-Natuurbeheer geeft inhoudelijke en methodische ondersteuning. Momenteel stelt het IKC-Natuurbeheer een folder op over geïntegreerd bosbeheer.

Intensieve monitoring

Niet gehinderd door bosbouwkundige kennis zouden Provinciale Staten liefst binnen 5 jaar al inzicht hebben in de effecten van het project.

Het IBN-DLO is verzocht om op een beperkt aantal geselecteerde voorbeeldbedrijven het toegepaste kleinschalig beheer nauwgezet te volgen. Er wordt zowel gekeken naar de effecten op de bosontwikkeling, als naar de bedrijfseconomische kant van het gevoerde beheer. Het doel van de voorbeeldbedrijven is tussentijds de mogelijkheden/beperkingen van geïntegreerd bosbeheer te laten zien. Het is mogelijk daar kennis op te doen over de diverse opties bij het beheer, de uitvoeringskanten ervan, de effecten op het bos en de effecten op de bedrijfsvoering.

Er zijn 7 voorbeeldbedrijven in de planning, elk met 2 objecten. Er liggen 4 op de Veluwe, 2 in de Achterhoek en 1 in Winterswijk. Per lokatie wordt de begin- en eindsituatie van de activiteiten

vastgelegd. Ook wordt bij aanvang van het project de bedrijfs-economische Ausgangssituatie bepaald. Jaarlijks wordt de ontwikkeling van de lokaties gevolgd en beschreven.

Buiten de voorbeeldbedrijven levert ook de eerder genoemde woodstock-inventarisatie een basis voor beleidsevaluatie. Door na een aantal jaren een deel van de inventarisaties te herhalen, zijn uitspraken mogelijk over ontwikkelingen ten aanzien van het percentage inheems loofboomsoorten, de structuurveranderingen, het aandeel dood hout etc. Een termijn van 5 jaar is wel het absolute minimum om enige verandering te kunnen constateren. Als onderdeel van de begeleiding evalueert de bosgroep met de eigenaar/beheerder het effect van de genomen maatregelen. Zo nodig leidt dit tot bijstelling van het beheer. De eigenaar registreert daartoe de ingrepen die gepleegd zijn naar doel, aard, schaal en intensiteit. De bosgroep is verantwoordelijk voor het vastleggen van de ingrepen en het resultaat ervan.

Het project is bedoeld om een verandering in het denken over bosbeheer op gang te brengen. Het project heeft succes, als eigenaren/beheerders bij het nemen van maatregelen zich gaan richten op de verschillende functies van het bos, en zoveel mogelijk gebruik maken van natuurlijke processen. De Vakgroep Bosbouw van de Landbouw Universiteit Wageningen doet hier onderzoek naar door interviews af te nemen onder deelnemende eigenaren.

De rol van de douglas in het project

Bij een aantal leden van de Boscommissie bestaat bezorgdheid dat het project niet leidt tot hoger

Provinciaal bosbeleid

De functie beleidsmedewerker bos bij een provincie ontmoette kortgeleden weinig waardering. Veeleer werden de wenkbrauwen gefronst, en werd de vraag gesteld of de provincie wel iets met bosbeleid te maken had.

Voor Gelderland, als bosrijke provincie, is er uiteraard altijd wel enige provinciale betrokkenheid bij het bos geweest. Met name bij de ruimtelijke ordening en het waterbeleid.

Nog voor de discussies tussen de gezamenlijke provincies (IPO) en het rijk over decentralisatie van onder meer natuurtaken ontbrandden, besloten Gedeputeerde Staten van Gelderland tot een krachtiger bosbeleid. Dit was ten tijde van het opstellen van een Regionaal Bosplan voor de zuidoost-Veluwe, als uitwerking van het Nationaal Landschap.

In december 1991 brachten Gedeputeerde Staten van Gelderland de nota "Actief provinciaal bosbeleid in hoofdlijnen" uit. Belangrijkste actiepunten uit deze nota was het instellen van een provinciale Boscommissie. De Commissie kreeg als taak het adviseren over het te ontwikkelen provinciaal bosbeleid, met name ten aanzien van het duurzaam instandhouden en ondersteunen van het particuliere bosbezit en het verankeren van bosbeleid in ruimtelijk beleid, water- en milieubeleid. De provinciale rol zou vooral moeten liggen in het ondersteunen en stimuleren van de maatschappelijke functies van het bos. Met andere woorden voorwaarden scheppen voor de economische functies en de ecologische kwaliteit van het bos.

De Provinciale Boscommissie, samengesteld uit bosbeheerders uit diverse geledingen, Bosschap, Ministerie van Landbouw Natuurbeheer en Visserij en de stichting Bos en Hout, wordt voorgezeten door de verantwoordelijke gedeputeerde. Het secretariaat ligt bij de provincie. Het project "Stimulering geïntegreerd bosbeheer" is vanuit de Boscommissie gegroeid. Samenwerking tussen rijk, provincie en Bosgroep Gelderland op de werkvloer is de kracht van het project.

Met ingang van 1 januari 1996 zijn provincies formeel belast met de uitvoering van Boswet, Natuurschoonwet en Natuurbeschermingswet en de doorwerking van de landelijke beleidsnota's op het gebied van bos, natuur, fauna en landschap naar provinciaal niveau. Provinciaal bosbeleid is daarmee niet langer meer een extraatje, maar kent daarmee tevens ook een wettelijke kant.

Bea Claessens,
provincie Gelderland

natuurwaarden, maar juist tot lagere. Met name door de ongebreidelde uitbreiding van de douglas in de multifunctionele bossen. In de Boscommissie voerde bij de bespreking van het project

de douglas-discussie de boven-
toon.

Wat de rol van de douglas in het project is, wordt nauwlettend gevolgd. Het is een voortdurend aandachtspunt bij de individuele

---

beheeradvisering, en tevens een van de voorbeeld-objecten. Uitgangspunt is in ieder geval meer natuur brengen in bossen waar tot nog toe het accent eenzijdig lag op houtproductie. Het is niet de bedoeling om bijzondere natuurwaarden verloren te laten gaan. Oude loofboscomplexen, A-lokaties en hun omgeving krijgen een advies op maat, waarbij zeer terughoudend wordt omgegaan met de introductie van uitheemse boomsoorten. Voor zover mogelijk wordt bij de beheeradvisering aangekoerst op een zonering van lichtboomsoorten en schaduwboomsoorten. Maar voor het versnipperde particuliere bos is dat niet overal even makkelijk toepasbaar.

Tot slot

Het Gelderse project "Stimule-

ring geïntegreerd bosbeheer" is samen met initiatieven elders (onder meer provincie Overijssel) een goede stap in de richting van het meer inhoud geven aan de beleidsmatige wens om het bosbeheer in multifunctionele bossen aan te passen. Geïntegreerd bosbeheer is echter geen doel op zich, maar slechts een middel (beheerinstrument) om doelstellingen te realiseren. Gezien de nog vele onbekendheden met het toepassen van dit instrument op bedrijfsniveau kiest het project voor een aanpak waarbij voortdurend bijsturing mogelijk is. Er is bewust gekozen voor het ontwikkelen van "tools" waarmee particulieren en gemeenten de overstap naar het geïntegreerd bosbeheer makkelijker kunnen maken. Er is niet gekozen voor financiële ondersteuning van het

beheer zelf, of van de te nemen maatregelen. De verwachting is dat het project er mede toe leidt dat de nieuwe vormen van bosbeheer - ook zonder financiële steun van de overheden - over een aantal jaren binnen het bosbedrijf een belangrijke positie hebben ingenomen.

Literatuur

- Min. v. Landbouw en Visserij, 1985. Meerjarenplan Bosbouw. Regeringsbeslissing. Den Haag, Min. van Landbouw en Visserij.
- Min. v. Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, 1993. Bosbeleidsplan. Regeringsbeslissing. Den Haag, Min. v. Landbouw, Natuurbeheer en Visserij.
- Werf, S. van der, 1991. Bosgemeenschappen. Natuurbeheer in Nederland, deel 5. Wageningen, Pudoc